

O výtvarnictví Františka a Josefa Heřmana Agapita Gallašů.

Biografický příspěvek St. Součka.

Ročník IX. Časopisu tohoto přinesl na str. 105—135 od K. Šmidka rozpravu „*Josef Heřman Gallaš a pozůstalé rukopisy jeho*“. Jest to jediná samostatná práce věnovaná i výpisu života Gallašova i rozboru polyhistoricky rozmanitého, nyní ovšem zapadlého, ale na svou dobu a současnou Moravu nebezpríznačného díla jeho.¹⁾

Ale „pozůstalými rukopisy“ Gallašovými, jež rozbírá Šmídek, jsou jen rukopisy hist. stat. sekci darované od přítele Gallašova, P. Jos. Fialy, tehdy faráře v Hrozné Lhotě.²⁾ Jimi však činnost pilného Hraničana zdaleka není vyčerpána. Pátrání po rukopisech ostatních, i takových, jež by biografa a literárního historika Šmidka měly zajímati, a vybráni z nich toho, co je zajimavé pro historii literární a kulturní, aesthetik Šmídek proti programmu vyslovenému na začátku práce ušetruje si odpovědi na otázku, stojí-li rukopisy Gallašovy za vydání.³⁾ Nevšímá si ani všech

¹⁾ T. Fryčaj — „*Opis života Josefa Heřmana Gallaše*“ na str. 3—20 Fryčajem vydané Muzy Moravské Gallašovy I. 1813 — a J. K. Rippař — „*Der mähr. Dichter J. H. A. Gallaš. Geschildert nach dem Leben von . . .*“ Olomütz. Alois Skarnitzl. 1841 (zpracování Ripparova článku „*Joseph Hermann Gallaš*“, ot. v Moravii 1840, 171 a. n.) — podávají jen životopis Gallašů s neúplným a nepřesným výčtem prací G. Libor Scholz v „*Životopisném nástinu J. H. A. Gallaše*“ (Scholzovy „*Památky města Hranic ku stoleté slavnosti posvěcení fárního chrámu Páně 24. června 1764*“). Hranice 1864, str. 130—147), otištěném potom v Morav. Orlici 1864, č. 253—256, s tit. „*Josef H. A. Gallaš*“, s některými zprávami samostatně shledanými opakuje vypravování Fryčajovo. Článek J. Herbeny „*Dvojice buditelů moravských. Literární vzpomínka od . . .*“ (Světozor 1885, 558 a. n.) v části o Gallaši jednající není nic než nedostatečně přiznaná reprodukce článku Šmidkova, pírovnana a rozmnожená o několik málo dat vztáhlých z Scholze bez udání pramene, o nějakou chybou vzniklou nesprávným použitím čl. Šmidkova, o nějakou frasi a chybou charakteristikou Gallašovu. Zpracování této části článku pro Slavín roč. IV. 285 a. n. („*Dvojice prvních buditelů moravských H. Gallaš (!) a T. Fryčaj*“) je cennější leda o zlou. J. Kabelík článkem „*Z literární pozůstalosti J. H. Gallaše*“, ot. v Čas. Mat. Mor. XXV. 245 a. n., podává zprávu o jednom rukopise Gall. a otiskuje z něho 2 kusy. Drobnějších zmínek o Gall. tu neregistrová.

²⁾ Dle listu Fialova, otištěného J. Havelkou v Čas. muz. spolku olom. I. 1884, 31, ve zprávě nadepsané „*Rukopisy Gallašovy*“.

³⁾ Šmídek l. c. 135 pozn.

tistěných prací Gallašových ani nevyužívá s dostatek materiálu probraného k charakteristice spisovatelově; autobiografické zprávy Gallašovy prostě přijímá a spojuje s tím, co po opravách Gallašových zbývá z vypravování Fryčajova; ba ani rukopisného textu neužívá přesně: opravuje jej v citátech, mění libovolně, nečeťte vždy správně.

Aesthetik zvítězil nad literárním historikem. Tak obraz Gallašů zůstal nedokreslen.

Ani životopis není „konečně na jisto postaven“, jak myslí Šmídek; jest úkolem.

Příspěvkem k němu je tento pokus sceliti a od chyb očistiti známé i zapomenuté zprávy o výtvarnictví Gallaše otce i syna a opatřiti širší a pevnější podklad soudu o jich umění. Práce tato liší se samým základem od dosavadních.

Staví na obširné autobiografii Gallašově a snaží se ji kontrolovati a doplňovati, pokud to možno, kdežto Šmídek i Scholz budují na životopisném nástinu Gallašově od Fryčaje, který Šmídek opravuje a doplňuje dle Gallašova rukopisu „*Oprawenj a Doplнenj mé w Muzy Morawské wydane Biografye*“¹⁾, Scholz i s chybami opisuje a rozhojňuje shledanými zprávami.

Autobiografii tu rukopisnou, s titulem „*Má vlastní biografie*“, chová klášter rajhradský²⁾ pod sign. rkp. O. a. 1. Skládá se ze 4 dílů. Prvé tří³⁾ výslově pisatelem jsou označeny za části jeho životopisu; za čtvrtý se hlásí rukopis nadepsaný „*Mogi Přibehowe a Osudowe gakožto Penzionisty w Hranicích od 15th Rigně roku 1791 až do Roku*“⁴⁾, jenž pokračuje ve

¹⁾ Rkp. hist. stat. sekce sign. 211 p), „*2 Hefte*“ t. j. rkp. Gallašův, brož. 4th nestr., psaný písmem velice zběžným a leckdy rozmazaným, až nečitelným, a opis jeho s některými mezerami slov nepřečtených.

²⁾ Od třetího laskavým svolením nejdůst. p. opata s jinými rukopisy Gallašovými byla mi zapůjčena prostřednictvím sl. archivu zemského.

³⁾ s tituly: Ma vlastnj Biografye Djl prwnj obsahugicy w sobe příbehy a osudy života meho od narozenj roku 1756 až do roku 1788.

Me vlastnj Biografye Djl II. obsahugicy w sobe mé příbehy a osudy w čas walky Turecke, gakožto wrchssího lekaře v generalnjo sstabu — od roku 1788 až do dne 16ho čerwne roku 1789.

Me vlastnj Biografye Djl IIIi obsahugicy w sobe mé příbehy a osudy gakožto wrchnjho lekaře při wogeneské Ekonomii Jaroslawské od roku 1789 až do roku 1791.

⁴⁾ Nedopsáno. Jména měsíců na -en Gallaš skloňuje dle vz. m.e.c.

vypravování odtud, kde se končí díl III. Náležitost tohoto rukopisu k „Mé vlastní biografii“ naznačena od katalogisátora kláštera rajhradského příspěkem „K vlastnoruční biografii Galássowě patřejc“.

Rukopis je papírový, formátu kvartového. Díly I.—III. skládají se z nesvázaných v jedno složek sešitých i nesešítých o nestejném počtu dvojlistů; v dílu IV. sešity 3 složky o 4 dvojlistech, 2 složky o 2 dvojlistech a jedna o 4 s dvěma dvojlisty použitými za přední a zadní desku a listy přídeštné. Leckde vyříznut list ještě před popsáním listu následujícího, a někdy zřetelnou ze zbytku pisma, že byl popsán.

Psáno v sloupcích ohraničených přímkkami tužkou taženými na 15—20 řádcích, někde rovněž vylinkovaných. Písmo je zběžné, litery často slité, a inkoust rozlezlý. Četba některých složek jest ještě tím ztížena, že inkoust ze strany druhé prosákł papírem.

Mimo 1. složku I. dílu (o 3 dvojlistech) a konec dílu IV. (kde po str. 55 následují 3 strany prázdné a po nich zase 5 listů popsaných) jsou popsané listy stránkovány. Při tom — patrně zběžnosti — vloudily se některé chyby.¹⁾

Vypravování rozděleno dle period v životních osudech pisatelových.²⁾ Není ovšem moderní biografií, ličici vývoj osobnosti

¹⁾ Strana následující hned po I. 150 označena číslicí 152, po II. 192 jde hned 194, po III. 145 zase 147; strany za sebou následující označeny týmiž číslicemi: v I. 21, 131; v II. díle str. 58 a 59, 63 a 64, pak ještě 64 a 65, 96, 112. V citátech všude pouhá římská číslice s arabskou znamenají díl a stranu „Mé vlastní biografie“.

²⁾ Pro orientaci v obsahu přepisuji tu nynějsím pravopisem (nechávaje tu i všude jinde jim prohlédáti jazykové zvláštnosti Gallašovy, na př. v kvantitě; jen či piš mimo po retnickách i v četných případech, kde spisovatel háček nenapsal) Gallašovy nadpisy jednotlivých kapitol, v něž rozdelen díl I.:

Představováno.

Moje dětinství od roku 1756 až do roku 1768 str. 1—39.

Moji příběhove v čas studií od roku 1768 až do roku 1778 str. 40—117.

Moji příběhove jakožto malíře od roku 1778 až do roku 1782 str. 118—207.

Moji příběhove jakožto vojanskolekařského praktikanta od roku 1782 až do roku 1784 str. 208—233.

Moji příběhove jakožto vojanského ranhojiče (Unterchirurgus) od roku 1784 až do roku 1788 str. 234—285.

Přídatky některých později mi napadlych anekdot z tetu života meho epochy str. 286—301.

Díl II. (str. 195), III. (str. 177) a IV. (str. 55) nerozděleny. V díle IV. na nečíslovaných 10 stranách (byly by to str. 59—68) čtou se „Přílohy k doplnění tež epochy“; vztahují se však jen k pobytu jaroslavskému.

a zasahání její v okoli, to, jak svým nadáním zpracovává vlivy vnějška a jak zase přispívá k jeho přetvoření; ba odnáší-li si čtenář ze spousty fakt významných i bezvýznamných obrazy povahy spisovatelovy a osob jímu blízkých, má o to s polovicí zásluhu abstraktní a kombinacní jeho vlastní činnost. Nevykresleny ani doby ani místa — spisovatel toho ani nechtěl.¹⁾ Tak jen nějaké zprávy obecnější zajímavé tu najdeme (na př. o medicinsko-chirurgické akademii Josefově, jejich koryfeích a zdravotnictví vůbec, nějakou charakteristickou drobnost z války turecké r. 1788 a n.). Vypravují se tu chronologicky životní příběhy spisovatelovy — Gallaš užívá i slova „anekdote“, ale nesmíme čekati v nich espiritu a point — jak řadila je pamět a někde skromné zápisky.²⁾ Kde pak paměti se nedostávalo opory ve význačném faktu (v některých částech kn. II. u vypravování z let 1778—1783, v druhé polovině dílu III. a hlavně v dílu IV.), vzniká chaos rerum: jednotlivé zprávy se opakují buď se změnami stilistickými, buď rozšířeny nebo přikráceny, buď s neshodami věcnými.³⁾

Spis je první koncept. To dovoloval prostý způsob kompoziční: pouhé přiřazování fakt, třeba nespojených svazkem příčinným. Ale i při tom prostém plánu shledáváme vady, jež aspoň tou měrou by se nevyskytaly při propracování.

¹⁾ Přiznává (II. 186), že pomíjí mnoho, co se jeho netýká.

²⁾ V Uhrách, kde r. 1788—1789 „zastával oufad vrchního polního lekaře při vysokém štabu generalním hlavní armády a spolu také lekaře císařsko kralovské svity jakožto amanuensis nejvyššího při též armadě ředitelé lekařských záležitosti, pana totiž Valentina Gepferta, v tom časi skutečného lekaře tělesného Jeho Jasnosti nynějšího císaře Františka“ (Hranických Památek Epochy III Swazek IV“ z r. 1811, rkp. rajhr. O. a. 12. str. 49), vedle prací úředních vedl si denník („Má vlastní biografie“ II. 99). Na záznamech nějakých zakládá se vypravování spisovatelo o jeho inspekční cestě po vojenských nemocnicích v Uhrách (t. II. 63—86); vedle podrobnosti jeho svědění o tom slova, jimiž uvádí vypravování další: „Nasledujicich udalostí — poněvadž mi v Jaroslave v čas moji slepoty mnoho mých spisů k stracení příšlo, mezi nimiž vzala mnoho i z těch, kteréž se na valku tureckou vztahovaly, vynachazelo — nemohu tedy jistý čas neb data postavit a tedy jen pouhé příběhy sve bez oznamení dně, v němžto se zbehly, vykladati mohu“ (II. 86). Srovnej i III. 89: „stydim se a mrzim se . . ., když něco (t. j. satiru proti mnichům) mezi svymi starymi papíry z onoho času (z doby jaroslavské) nachazím“ — a Představovo, str. 5: „že se mi na větším díle všechna ma pojmenování v čas moji sleposti v Jaroslave strátily“.

³⁾ O tom níže.

Jsou tu sliby nezplněné.

Konče I. kapitulu svého vypravování připisuje, že víc „trouchlivých příhod“ ze svého mládí neuvádí, domnívaje se, že čtenář již z toho, co uvedeno, „dosti fyzického světla k posouzení... psychické povahy“ jeho „a paradoxii, jenž se mu daleji přednesou, obdržel“ (I. 39). Nikde však nevytčeny tyto „paradoxie“ ve vývoji spisovatelově. V I. 4—5 jako by spisovatel označoval podstatný rys své povahy, který ve všechni dobách života jeho bude patrný a způsobí, že v Gallaši z doby jedné poznáme Gallase z doby druhé. Ale v práci není tomu tak. Něco z viny spadá tu ovšem na to, že umění povahokresby byl Gallaš dalek.

Spisovatel opovídá nejbližší část svého plánu, ale mechanism paměti jej svádí jinam a teprv po oklice dochází se k ohlášenému pokračování. Chce vypravovati o své nemoci oční (III. 71—72), ale pokračuje teprv na str. 79. Začíná mluvit o své praxi lékařské v Hranicích ještě v době, kdy sám byl nemocen (IV. 13), ale zmínka o nemoci přivedila vypravování o příčině nemoci atd., odbočku, z níž spisovatel se vraci k východiště teprv na str. 26.

Vice ještě příkladův je toho, že zpráva již podaná se znova opakuje bez vztahu k prvemu podání patrně proto, že na ně zapomenuto a že fakt jiným sdružením než dříve byl vynesen do vědomí. Výčet spisů, jež napsal pro svou vídeňskou žáčku (I. 167) opakuje se změnami jen slovními ještě dvakrát (I. 183 a 208). Jména professorů med.-chirurg. akademie Josefovky, jimž Vilém Schmidtu¹⁾, přítel Gallašův, zpracoval jich příspěvky do „akademických jednání“²⁾ (I. 270), znova uvádí v I. 288, ale štábního chirurga Göpferta, jež byl při nich jmenoval, tuto pomíjí. Anekdata o V. Schmidtovi (I. 267) vrací se s nějakou

¹⁾ O něm níže.

²⁾ Míni se „Abhandlungen der k. k. medicinisch-chirurgischen Josephs-Academie zu Wien“, jež spolu s akademii (zal. 1784), mající rak. vojsku vychovatí lepší obsluhu lékařskou, vznikly na podnět Giovanniego Alessandra Brambilly (1728—1800), tělesného chirurga Josefa II., potom (1779—1795) správce rak. vojenského zdravotnictví a protochirurga. Wurzb. Biogr. Lex. 2, 108 a n.; Habart, *Unser Militär-Sanitätswesen vor hundert Jahren*. Wien. Jos. Šafář. 1896.

odchylkou od prvého vypravování v I. 295—296. Nechci množiti dokladů; jen ve IV. 16—46 by se jich našlo několik.

Příběhy, jež spisovateli se vynořily ve vědomí po vypsání doby, v niž spadají — I. 286—301, IV. 59—68 — nejsou větkány ještě do vypravování na své místo. Že rukopis je prvým konceptem, svědčí stilistické a pisecké chyby, jež možno všecky vysvětliti rychlým koncipováním a zběžným napsáním, chyby, z nichž žádná nedokazuje, že by rukopis byl opisem.

Častěji vynecháno slovo; bývá to zejména holý přísudek, jež autor pravidlem klade na konec věty — proti lepšímu jazykovému citu svému, který vykazuje mu místo vlastnější, ale spisovatelem jest opravován. Slovo leckdy nedopsáno, nebo při rozdělování vypadla slabika z něho, leckdy opakováno. Věta pro vložku nedokončena, vazba začatá anakoluthicky opuštěna, a místo ní volena jiná. Stilisace vůbec činí dojem neurovnosti a liší se od prosaických spisů Gallašem do tisku připravených.

Jazyk je takový, jakým obyčejně mluví lidé v cizích školách vychovaní a byvší dlouho v cizině — čeština úpadková. Po stránce hláskové (na př. v kvantitě) a tvarové jeví mnoho stop dialektických a ovšem není bez vulgarismů, syntakticky se vyznačuje spoustou germanismů, že četba, v niž méně obvyklá vazba správná a obrat lidový kmitne jen zřídka, stává se až protivnou.

K této poddanosti cizině ve skladbě slov podivně se druží snaha vybavit se z ní lexikálně, purismem slovníkovým. Ale oboji zjev právě označuje první procit vědomí o národnostních rozdílech.

Uvážime-li k tomu ke všemu, jak nepravděpodobno by bylo mysliti, že pisatel díla tak obširného, neurčeného veřejnosti a prostého v komposici, čnil před ním přípravy a ty pak měnil dodatečnou reflexí, usoudíme, že máme v něm prvý, zběžně psaný pokus.

Podnětem k sepsání jeho byla Gallašem cítěná potřeba, opraviti mnohé chyby vloudilé v biografii Fryčajovu „jak v ohledu osob, tak i v ohledu na okolnosti příběhu“, chyby, „které v ní na nevinne lidi vpadají, o nichž se aspoň zdejší obyvatele mylně domyšleti mohli a mohou“.³⁾

³⁾ Předslovo, str. 3.

Vedle toho ke spisování tomu pohnula jej žádost velebného jeho přítele, jehož si váží, o němž je jist, že zná srdce a smýšlení pisatelovo „o mnoho ještě lip, než onen přítel a vydavatel“ pisatelových písní,¹⁾ jenž nebude mu za chloubu počítati, uvede-li své zásluhy a svá šlechetná jednání, ani míti jej za necudu, zmínil-li se o svých chybách, jenž ve chvále přátel, dobrodinců a šlechetných lidí, s nimiž pisatel obcoval, nebude hledati pochlebenství ani nevděčnosti a utrhačnosti v uvádění jich chyb.²⁾

Sotva se zmýlime, ztotožníme-li jej s přítelem, jemuž určeno jest „Opravení a doplnění mé v Muze Moravské vydané biografie“,³⁾ s přítelem r. 1834, kdy vzniklo „Opravení“, bydlivším mimo Hranice, jehož „velmi utěšitelného“ navštívení Gallaš vzpomíná rád.⁴⁾

Přítelem tím je beze vší pochyby P. Josef Fiala, kdys (1823—1827) kaplan hranický.

Rukopisná sbírka hist. stat. sekce pod sign. 237 chová od něho 4 svazečky jeho básní příležitostních a duchovních. Ve „Swazku IV. Básnj příležitostních“ těchto čteme na posledních dvou listech skladbu o 13 strofách osmiveršových, chodu trochejského, nadepsanou: „K Gméninám Pana Jozefa, Heřmana Agapita Galáše skládatele Můzy Moravské ke dni 19 března 1829“. Básník rozmlouvá s Milečkem „naši české Můze“, spěchajícim kamsi s parnasským kvítím; z radostného spěchu jeho tuší, že jde „k Galašovi, Gellertu českému, muži pro krásné zpěvy vůbec váženému“. Zvidá, že kytečku jemu uvily samy Milostenky v odměnu literních zásluh Gallašových. Básník polhřešuje v kytečce Milečkově jednu květinku jeho milenci drahou a podává mu ji. Je to fialka: „S Fialou se kochával skrze mnohá léta, své hoře ji žaloval“, dokud „zlou větou“ nebyla od něho odloučena, by odloučena vadla, toužíc aspoň po slze vzpomínky.

Ve „Swazku III. Básnj příležitostních od Jozefa Fialy Loka-listy Chorynského 1845“ je jiné veršované přání „K Gméninám Pána Jozefa Galáše 1829“.⁵⁾ Zejména prvé z těchto přání svědčí

¹⁾ Předstv., str. 3—4. Miní se T. Fryčaj, vydavatel Gallašovy „Muzy Moravské“.

²⁾ Předstv., str. 4—5, 1.

³⁾ Opravení, str. 3.

⁴⁾ Opr., konec.

⁵⁾ Toto datum je patrně chybné. Dle veršů: „A ten souzvuk jevil's předostojný skrze sedmdesát sedm let“ přání to spadá do r. 1833. Nelze mysliti, že by důvěrný přítel se mýlil při takovémto datu. Mnohem spíše datum nadpisu

o důvěrném obou přátelství, jehož neoslabilo rozloučení. Po smrti Gallašově choval nějaký čas¹⁾ u sebe jeho rukopisy (vyčítá je Rippar²⁾ a sám Fiala³⁾ — mezi nimi i „Mou vlastní Biografii“ o 2 dílech dle Rippara, o 3 sešitech dle Schriften VI. 312, 9) — r. 1856 dil z nich poslal Elvertovi, podávaje mu zprávy o Ign. Chambrezovi, s nímž se byl seznámil v domě Gallašově, a o Gallašovi.⁴⁾ Neznáme jiného přítelství Gallašova, tak důvěrného.

Kdy vznikly obě práce určené pro tohoto přítele?

„Opravení“ napsáno r. 1834.⁵⁾ V předmluvě jeho Gallaš zmiňuje se o dvou dílech své biografie, jdoucích až do r. 1792, i o tom, že upustil od dalšího psaní jejího a proč.⁶⁾ Vznikly tedy dil III. a IV. „Mé vlastní biografie“ po „Opravení“, r. 1834, neb i později. Zbývá určiti terminus post quem pro I. a II. díl. Přátelství s Fialou vzniklo zajisté až za jeho pobytu v Hranicích, aspoň zdůvěrnělo. Ale jako „Opravení“ je psáno pro přítele vzdáleného, tak pravděpodobnější je to i při čtyrsazkové auto-

---

vzniklo nějakou chybou, asi spletením těchto veršů s verší výše jmenovanými, určenými k r. 1829, jichž vročení se nic nevzpirá. — Verše z roku 1833 jsou frasovité. Nejlepším toho svědectvím jest, že použil jich Fiala za přání „K Gmeninám Jeho Důstojnosti Wysoceného Pána Pana Jřího Guta, Vice-direktora, Praefecta a Rectora pobožných škol we Strážnici. Ke dni 24. dubna 1849“ (opsáno ve sv. IV.); vylepšil první složení, upravil je k novému účelu a přidal 2 nové sloky.

¹⁾ Schriften VI. 313, Rippar I. c. 21, Notizen-Blatt II. (1856) 96. V rkp. Frant. Musea č. 289 (nyní v mor. zem. archivu) „Topographisch-medizinische Beschreibung des Teplizer-Bades bey Weiszkirch im Prerauer Kreise, samt seinen Umgebungen verfaszt von Joseph Herrmann Gallasch im Jahre 1819“ vložen je list německý rajhr. opata Viktora Schlossara z 9. prosince 1853. V něm praesidentovi musea oznamuje opat, že právě ty dny (eben diese Tage) došla do Rajhradu část rukopisů Gallašových, jež Gallaš vesměs knihovně kláštera rajhr. odkázal. Z nich rkp. právě uvedený a majíc autorovo věnování Frant. Museu opat zaslal darem pro museum.

²⁾ L. c. 22—24.

³⁾ Výčet jeho otiskuje Elvert v Schriften VI. 312—313.

⁴⁾ Elvert je otiskuje s tit. „Chambrez. Gallas. Rippar“ v Notizen-Blattu II. (1856) 96, přidávajíce k nim ze svého něco o Ripparově.

⁵⁾ Spisovatel píše tam na str. 40: „dožil jsem předci 78 let“.

⁶⁾ Promluviv o nepřijemnostech, jež může mu přivoditi spisování životopisu, dodává na str. 4—5: „Anž se take všechny domacné trpké příhody na světlo ven vynesti nechaji; a z te přičiný upustil sem take od spisování me vlastní biografie, kteréž dva díly, až do roku 1792 se vztahujici, hotove leží.“

biografií. Zdá se tedy, že vznikly oba díly po r. 1827, již ve vysokém stáří pisatelově, nejméně 30 let po příbězích posléze vypravovaných. Pravdě podobno, že Gallaš na žádost vzdáleného příteli zahloubal se do paměti svých. Po II. svazku upustil však od jich spisování a přítelovu přání chtěl vyhověti čtyřicetistránkovým „Opravením“. Snad opětovaná žádost způsobila, že stařec v díle prvém pokračoval svazkem III. a IV.

Příteli svému chtěl psát ryzí pravdu, již oba milovali.¹⁾

Že Gallaš bude chtít tomu dostati, čekáme, znajice z jeho spisů i skutků vážnost i opravdovost, jeho a svědčí o tom srovnání zpráv obsažených v autobiografii se zprávami odjinud vybranými i s vlastními jeho zprávami v pracích jiných, ba v autobiografii samé napsaných po druhé, ve kterých přes různosti v detailech, přes vyneschávky a přidavky podána táz věc s týmž pojetim.²⁾ Ráz těchto odchylek ukazuje, že vznikly tím, cím i opakování zpráv, nedostatkem paměti³⁾ a záznámů⁴⁾ s příběhy soudobých, jež by při spisování byly pevnou oporou.

Jiná věc — obyčejná u podobných Pamětí — jest, že máme v nich namnoze soudy objektivní i o poměrech, jichž správná představa by vyžadovala, bychom stejně přímo znali i druhou stranu. A druhé strany nepoznáváme vždy přímo, vlastním názorem. Tak co vypravuje o nežaviněném pohněvání Brambilly⁵⁾ a mstě, kterou Brambilla hněv svůj shlažoval⁶⁾, ani odtud není nepochybně zjištěno, ani se nesrovnává dosti s tím, že Brambilla se omlouvá, že nemůže jmenovati Gallaše dvorským chirurgem, poněvadž prý služebníci dvorští chtí míti jiného místo něho?⁷⁾

¹⁾ Předslovo, str. 5.: „Vim, že čiste pravdy jsou ctitel a po takove toužej. Jak ja v te veci spořdany jsem, jest Jim od davná již znamo, a tak tedy pochybovat nebudou, že jsem všudy čistou (vynescháno slovo „pravdu“) přednesl.“

²⁾ Srovnej str. 120. tohoto časopisu.

³⁾ V „Předslově“ na str. 5. vyznává: „A jestliže se někde chronologicka chyba vloudila, toho není žadna jina přičina než ta, že pamet ma velmi již oslabla a že se mi na větším díle všechna ma poznamenaná v čas moji sleposti v Jaroslave ztratily“. Vskutku také zapomíná dat (II. 86 a n., srovn. pozn. 2. na str. 119.) a nevzpomíná s jistotou jmen (I. 230.).

⁴⁾ Srovnej pozn. 2. na str. 119. tohoto pojednání.

⁵⁾ II. 112—114, III. 101.

⁶⁾ II. 114—117, 179—180; III. 101.

⁷⁾ II. 175—177.

ani s faktem, že osleplého Gallaše hned, jak zvěděl o jeho příjezdu, navštívil v nemocnici.¹⁾ Jiné takové aspoň pro nás vypravováním Gallašovým nedostatečně motivované pojetí fakta je ve IV. 6—7.

Možná jest i změna v pojetí fakt tím, že názor pozdější se přenáší na dobu dřívější. Tak ne cele čtyřletému pobytu v Blansku v 2. až 6. roce svého věku připisuje svou zálibu v romantičnosti krajinné²⁾ a základ svých „hypochondrických napadův a trapení“ shledává — ovšem se „snad“ — v zármutech, jichž matka zakusila před jeho narozením.³⁾

Možno, že souhrn příčin nějakého děje nereprodukuje se věrně ani co do počtu příčin částečných ani co do vlivnosti jich. Na svém místě⁴⁾ nezmíňuje se o uvolnění svých mravů za studii humanistických, filosofických a theologických, ač dojista i to přispělo k tomu, že vystoupil ze studií theolog.; o něm zvidíme za zcela jiné příležitosti.⁵⁾ Ba podobá se, že v motivaci výstupu ze studia bohosloveckého více přizvukuje příčiny vedlejší než hlavní příčinu ve skutečnosti. Tou nebyla ztráta naděje na „titulus mensae“ — byl již před ní celá tri léta žil v Olomouci z výdělků malířských⁶⁾ — a dokonce ne strach z jansenitství a socinianství Melichara Blárera, spirituala domu kněžského,⁷⁾

¹⁾ III. 140—142.

²⁾ I. 12: „Zde v této hornate končině, v níž jsem skoro polovici mojich dětinských let strávil a ji take potom v čas mojich studií ve vagacech navštěvoval, natahl muj duch svou romantickou povahu, že se mu až dosavad že se mu (!) vysoke hory a temní lesove, přikre mechovite skaly a loučenkami mezi nimi přikryta udola, v nichžto se štěbetavi potučkove haduji, mnoho vice nežli ty nejnadhernejši v francouske chuti spořdane panske zahrady libijou.“

³⁾ I. 4—5.

⁴⁾ I. 40—117.

⁵⁾ III. 112—113: „ačkoliv již v Holomouci na konci mojich studií nějakou na své nevinnosti trpel jsem ouhonom skrzava zly příklad svých některých spoluškolníkův, kteříž mě věcem, o nichž jsem dosavad žadnych dokonalych pochopu nemel, naučili; tak nícmeně předci první leta meho ve Vidní bytu byl jsem o mnoho nevinněji živ než v mojich humanistických a filosofických študiích“. Příležitost ke zmínce o té věci dávalo vypravování I. 64—66 o volném, až nevzázaném životě studentském v Olomouci.

⁶⁾ I. 62 a n.

⁷⁾ Mohl prý sice — vypravuje I. 115 — vstoupiti do semináře olom., ale bál se, že superior jeho Blarer měl dle strýce Gallašova pověsti sociniana a dle jiných starých duchovních byl „janzenického kacifství podezřely“, a pomyslel i na nějaký řád. Vrátil se ze studií na faře hranické za příčinu vy-

nýbrž záliba v malířství, jímž se živil a k němuž lnul více a více samostatně a uvědomuje si, že jen z vůle rodičů vstupuje v úřad kněžský.¹⁾

Svých poklášků všech uváděti nechce²⁾; a vskutku také zmínky o nich jsou jen nejasné a proti vypravování věcí jiných, i podružných — jen pouhé zmínky.³⁾

Nedostatek stínů způsobuje ovšem nedostatek perspektivy, již obraz bliží se skutečnosti.

Jest tedy na mnohých místech „Má vlastní biografie“ sklo zbarvené a je třeba, kde to možno, hledením mimo ně vyzpovzorovati vlastní barvu jevů jím pozorovaných.

stoupení udává zlou pověst o Blarerovi; stavu duchovního prý si nezošklivil, ba mohl by být i řeholníkem, ano i poustevníkem. Tajemně ovšem dodává: „nyní ale že se čehosi, proč knězem byti nechei, hrozm a strachuji. Ve Vidní že se snad všechno zmeniti může“ (I. 123—124). Dokonce emfaticky zní, pravili strýci r. 1784: „Ja sem nechtěl byt žadný Blareryaner a Socinianer a take snad nemel byt dle božího v tom zřízení“ (I. 242). A přece nelze než viděti v tom sebeklam starce nábožensky znova zvoucnělého, nerozumějícího již svému mládí a mylně je vykládajícího. Švýcar P. Melichar Blarer měl sice takovou pověst, byl svým smýšlením a správou kněžského domu do Brna přeneseného nepohodlný arcibiskupu olom. a kněžstvu rázu staršího a posléze r. 1785 na rozkaz cis. Josefa II., dříve ochránce svého proti žalobám arcibiskupovým, zatčen a jako „fantasta, jenž jen pobuřuje lidi“, vypovězen z Rakouska (Elvert, Geschichte der Studien-, Schul- und Erziehungs-Anstalten in Mähren und Schlesien .. Schriften X. 204—207; svr. téhož i v Not.-Blatt 1867, 8 a Schriften XXIX. 216). Ale Blarer byl jmenován spiritualem domu kněžského, do Brna přeneseného, dv. dekr. 30./V. 1778, gubern. int. olomouckému arcibiskupu jako protektoru university a vrchnímu řediteli studií Slavičkovi 20./VI. 1778 — Elv., Schriften X. 172—173, 204 — (kdežto Gallaš vystoupil po velikonočích) a dle zák. 18./VIII. 1770 nesměl nikdo před 24. rokem svým býti přijat do kláštera — R. Dvořák, Dějiny Moravy IV. 872 (Gallašovi chyběla do něho 2 léta). Patrnou, že „der Wunsch, Vater des Gedankens“, promítl Gallašově myslí pozdější událost v dobu dřívější a učinil ji přičinou až hlavního fakta, po němž následovala.

¹⁾ I. 116.

²⁾ V Předslolu, str. 6, vyznává příteli, jemuž oníká: „Go se mych poklisek a všelikych pošetilosti tkné, a z nichž zde malo zaznamenaných naleznou, o těch vyznayam se takto, že jich sice nemalou častku před boží soud ponesu“, ale s naději v jich odpuštění. „Při tom myslim sobe take, že naše křehkosti a poklisky ne tak do biografie jako do spovednice naleži.“ Podobně Opr. 2—3: „Kdož jest take tak veliky necuda a nestuda, že by sve hřichy a poklisky na odiv vynásel?“

³⁾ Podobná místa jsou I. 56, II. 159—160, III. 49, 61, 80, 87, 114, 176; IV. 7. Srovn. pozn. 5. str. 125.

Dva jiné vydatnější prameny, zmíněné již „Opravení“ a „Pobízkou“,¹⁾ z nichž častěji budeme čerpati, měl již Šmidek, ač nevyvážil zejména z druhého všeho, co v něm je zajímavého. O jiných na svém místě v práci.

Schopnost k výtvarnictví J. H. A. Gallaš měl nepochybně po otci Františkovi,²⁾ jak se podobá, rodilém z Hranic³⁾ a zemřelém tamže 23. VIII. 1795 v 72. roce věku svého.⁴⁾ Otec byl řebářem a sochařem. Dle Ign. Chambreza⁵⁾ učil se u sochaře Jezerského ve Viškově. S Majdalou Vojtkovou, svou potomní chotí, seznámil se u jejího bratra, Christiana Vojtka, tehdy lokalisty v Hutisku, u něhož jako chudý sirotek dlela, „řebaje kostelní ozdoby“, a tam ji také pojal za choť. Po svatbě usadil se v Hranicích.⁶⁾ Tu měl domek s polem a se zahradou, již

¹⁾ „Pobízka wssech včených rodilich Hranjčanů, k Vgednanj a zřízenj wzlassinj dle příkladu Třebowické wlastenske Slawnosti w gegich otcowskem mestě; wydana od gich Spolukragana Jozefa Heřmana Gallasse Roku 1823“, rkp. hist. stat. sekce 211 c), zeleně brožurovaný, 81 str. 4° textu. Obsah u Šmidka l. c. 125—127.

²⁾ Ign. Chambrež v „Nachlass eines mährischen Künstlers“ rkp. Frant. Mus. sign. 270 (nyní v morav. archivu zem.), s předmluvou z 15. VIII. 1807, z něhož I. díl otiskl v Schriften IX., v odst. 5. knihy I. (str. 389 otisku) chybějí jménuje jej Josefem; chyba ta přešla do Wolného „Die Markgrafschaft Mähren“ I. 22 a vyskytuje se jednou též u Scholze (str. 87). Jos. H. Agapit v „Pobízce“ str. 62 tu chybu výslově opravuje.

³⁾ Tvrdí to Chambrež l. c. (dle něho as Wolny l. c.) a svědčí proto vřazení zmínky o něm do „Pobízky“.

⁴⁾ Scholz l. c. 138.

⁵⁾ Chambrež (1752—ne před 1844) — důvěrný přítel Jos. H. Ag. Gallaše od mládí dle zprávy Fialovy v Notizen-Bl. 1856, 96 — vědomosti své o umělech a jich dilech sbíral na cestách (v letech 1776—1789 dle titulu českého rukopisného vyličení jeho cesty, o němž Schriften VI. 313) a zprávy jeho blízkosti svou k době působení Frant. Gallaše a přátelstvím se synem jeho jsou věrohodny. Misto slov jeho „der in Wischau bei dem alten Bildhauer Jezersky in der Lehre war“ má opis dila Chambrezova, nadepsaný „Abend-Unterhaltungen und Erzählungen eines Künstlers aus Mähren ... Erster Heft“ v V. sv. Jaschkeovy „Fulnecker Chronik“ (rkp. hist. stat. sekce 5.) slova „lernte die Kunst in Wischau bey dem Altarbildhauer Jezersky sieben Jahre lang“ a Chambrezovu zmínku o pracích Fr. Gallaše z dřeva a kamene rozšiřuje přidavkem, že v obém pracoval se stejnou dovedností („mit gleicher Stärke“). Při otisku ve Schriften není zmínky o poměru jedn. rukopisů.

⁶⁾ I. 3 a n.

zvelebil ušlechtilým stromovím i vzácnými vinnými kříži¹⁾. Ovšem shánění práce a zaměstnání jej nejednou vzdalovala z domova. Nejdéle — i s rodinou — pobyl v Blansku.²⁾ Při výčtu prací jeho třeba vyjít od zprávy synovy v „Pobízce“.³⁾ Od něho byly vytěsnány dva kamenné kříže na hřbitovech hranických — z nich krásný veliký kříž z r. 1791 na novém hřbitově hranickém byl posledním jeho dílem, a pod ním také dle přání svého byl pohřben.⁴⁾ Krucifixu, v jehož hotovení byl „vzlaště velmi šikovný umělec“ se od něho „jinde po Morave velmi mnoho nachazi“. Ve farním kostele hranickém⁵⁾ jeho rukou vytvořeny byly „všechny štukatérské ozdoby, kromě onych dvou obloučných štitů s napisami; pak křtitelnice, ozdoby varhan, oltař Matky Boží bolestné, ozdoby truhle s. Theodora mučedníka⁶⁾ a tabernakl na hrubém oltaři v podlesním kosteličku.⁷⁾ Blanecký kostel bliž Brna jest celý jeho řezbařskou prací ozdoben.“ Vyhotobil tu „tři cele nove oltaře, kazatedlnici, křtitelnici a jine ještě některé kostelní ozdoby.“⁸⁾

¹⁾ I. 20 a „Josefa Heřmana Agapita Galasse Fyzické Památky Mesta Hranic a jeho Okolj od Roku 1169 až do násich časů se vstahugicy“, rkp. Frant. Mus. č. 288 (v mor. arch. zem.) str. 175—176.

²⁾ I. 4, 11—12.

³⁾ Str. 62—64.

⁴⁾ „Hranických Památek Epochy III. Swazek IV. . . . 1811“ rkp. rajhr. O. a. 12., str. 54—55. Scholz l. c. 100.

⁵⁾ Brněnský řezbář, jemuž „kostelní štukatérská prace“ byla svěřena pro jiné zaměstnání značnou část její přepustil otci Jos. Heřmanovi, že mu „více nežli na rok živnosti poskytovala“. I. 21. Brněnským tím umělcem byl by Joh. Adam Neszmán, jemuž (jmenejte jej chybě Františkem) přičítá sochařské práce v hran. farním kostele Wolny, Kirchl. Top., Ol. dioec. V. 148.

⁶⁾ Scholz l. c. 87—88 vyčítá řezbařskou práci „Josefa (!) Gallaše, otce známého spisovatele“, na schránce ostatků sv. Theodora a udává, že za ni obdržel 22 zl. 99 kr.

⁷⁾ Podlesní kosteliček je kostel narození bl. P. Marie v Hranicích.

⁸⁾ I. 11—12. Také Fryčaj, jenž jako farář obřanský kostel blanský bezpochyby znal, vypočítává tu „tři oltáře, kazatelnu a křtitelnici“ od něho (str. 4.). Cerroni ve „Verzeichnis von Malern und ihren Arbeiten in verschiedenen Kirchen Mährens und Schlesiens“ (rkp. Frant. Mus. č. 524, str. 29) mezi sochaři uvádí Matouše Gallaše (Matheus Gallaschi) v Hranicích se 3 obrazy oltárními a kazatelnou, vše prý v kostele blanském — patrně chybě.

Práci tu opatřil mu svak jeho,¹⁾ který od r. 1756 byl administrátorem a od r. 1760 až do 1784 farářem tamějším.²⁾

Výčet ten doplňuje Chambrez³⁾; zmiňuje se mimo práce v Blansku o pracích Fr. Gallaše z kamene i ze dřeva vyhotovených v kostelích v Jedovnici,⁴⁾ Libavě, Kelči,⁵⁾ Stráni, Rožnově⁶⁾ a St. Jičíně a o kamenných sochách v „tamější“ (t. j. starojičinské⁷⁾ zahrádě panské, které svědčí, že provozoval „své umění s velikou pochvalou.“⁸⁾

Dle „Pobízky“⁹⁾ „u něho počali se učiti Václav Böhm a Jan Šubert, kteří se oba do Vidně k akademii odebrali“¹⁰⁾

¹⁾ I. 11. Fryčaj mylně jej nazývá Janem Vojtkem, a chyba přechází k Šmidkovi.

²⁾ Wolny, Kirchl. Topographie II. 2, 324; J. Knies, Blanský okres (ve Vlastivědě Morav.) 47.

³⁾ L. c.

⁴⁾ V Jedovnici v letech 1783—1785 se přestavoval kostel (Wolny l. c. II. 2, 316; Knies, l. c. 92); práci Fr. Gallašovi tu zjednal asi zase svak, jenž na krátko ovšem (r. 1784) byl tu děkanem.

⁵⁾ Zprávu Chambrezova ztvrdzuje zminka v „Mé vlastní biografii“ III. 126—127, že r. 1791, kdy Josef Heřman, vraceje se z Jaroslavě oslepý, stavil se v Hranicích, otec byl v Kelči „při jakesi kostelní prací“.

⁶⁾ Rkp.: Roržnow.

⁷⁾ Chambrezovo neurčité „im dortigen Garten“ Rippar (str. 6) si mylně vykládá na panskou zahradu hranickou; Wolny (Die Markgr. Mähren I. 22), jenž z Chambrezova výčtu s Ripparem vypouští chrámy stránský a rožnovský, nahrazuje opatrnlým: „im dasig. obrigkeitl. Garten“. O tom, jak zakázka pána na St. Jičíně, provázená závdavkem, rodinu Fr. Gallaše vtrhla z nouze, jakož i o další přízni téhož zákazníka vypravuje „Má vlastní biogr.“ I. 22 a n.

⁸⁾ „mit vielem Beifall“ Chambrez; „mit Beyfall der Kenner“, opis Jaschkeuv.

⁹⁾ Str. 64.

¹⁰⁾ Nedohledav se jiných zpráv o V. Böhmovi, otiskuju tu, co o něm ví „Pobízka“ (str. 64—65): V. B., rodilý Hraníčan, „maje podporu od strejce svého Hynka Sukupa, byvaleho farače gdušovského, tak velmi v tom umění prospíval, že, jakž jsem slyšel, prvním praemium obdařeny byl. Od něho mame v Hranicích dva poslední oltáře; v lipenském ale farním kostele nachazi se od jeho ruky mistrně vyhotovených pet oltářů a kazatedlnice. Škoda, že tento vyborný umělec velmi nešťastným osudem puzeny do ciziny utecti přinucen byl, a sice do Polště (!), odkudž se až do Rus odebral, kdež ale take slavné povesti došel“. Od sochaře Jana Schuberta Cerroni (l. c. 27) uvádí hlavní oltář v Opavě. Totožnost obou Schubertů ovšem není zaručena.

Fryčaj, spolužák Jos. H. A. Gallaše, nazývá jej „kunštu svého slavným řezbářem“¹⁾.

Váhu dvou příznivých svědectví osobních přátel synových, Fryčaje a Chambreza, však zmenšuje, co z autobiografie synovy zdáváme o občasném nedostatku práce a chudobě, s nimiž otec zápasil, a mlčení topografa Wolného o pracích Fr. Gallaše při popisích míst, pro něž pracoval, i mlčení historiků umění výtvarných na Moravě. Něco z toho spadá na vrub ovšem zjevu, že práce řezbářské snadno ztrácejí jméno původcovo, stávají se anonymními.

Přece však se zdá, že nevynikl nad prostřednost, že nevynikl nad řemeslo k umění.

A tak nebude mnoho vzdálena pravdy ani prvá část nevčasných ovšem slov, jimiž příchozí na faru hutiskou bývalý kaplan rožnovský lokalistovi Vojtkovi před sestrou jeho a již mladou ženou neschvaloval sňatku jejího s Fr. Gallašem, prý z nějakého záští: „že by v svém kunštu dosti zbehly nebyl, a byť by tak i dosti zkušeny v něm byl, že níc(me)ně předci toto umění žadného stáleho chleba nepřinaší“, zvláště prý v malém, chudém soukennickém městě Hranicích.²⁾ (Přistě ostatek.)

Polská dedikace Paprockého Vilémovi z Rosenberka.

Napsal dr. Josef Karásek.

(Dokončení.)

Pejděme nyní k ostrému „paskvili“ Paprockého „Pan mięć nierządu w Polsce, przez dwie fakcye uczynionego w roku 1587, którego skutki co dalej to gorsze a ku wielkiej się skazie Rzeczypospolitej zaczęły. Napisana i wydana roku 1588 przez Bartosza Paprockiego.“ Úvod k tomuto pojednání věnoval Paprocki p. Vilému Rosenberkovi, který jako vyslanec císařů vyjednával o mír Bytomský, když byl arcikníže Maximilian zajat a Zamoyski provedl svou vůli a prosadil volbu Zygmunta Švédského za krále polského.

1) L. c. str. 3.

2) I. 2—3.

Jak známo, byl p. Vilém proti tomu, aby se arcikníže ucházel o korunu polskou, mající bez toho cenu dosti problematickou. Jak to tenkráte na dvoře polském a ruském chodilo, viděti z pojednání nedávno vyšlých o Lžidimitrijovi od E. Ščepkina, Pierlinga a zvláště ze spisu prof. Brücknera, „Tragedia Moskiewska“, který ličí mravy při ruském dvoře, kdežto ruská kritika si všimla zase rozmařilosti polské.

P. Vilém znal polské poměry z vlastní zkušenosti. Když byl v prvním poselství, kdy vyjednával na prospěch arcivéody Arnošta, kandidovali ho někteří ze šlechty za krále polského. Zvláště ho fedroval populární Szafraniec.¹⁾ Pan Vilém byl spízne přímo s královskými Jagiellonci. Třetí, tehdy již zesnulá choť jeho, Žofie, markraběnka braniborská, byla dcera Jáchima II. a Hedviky, která byla dcerou krále polského Sigmunda I. Ježto byl vдовcem, radili mu přívrženci jeho, aby pojal za choť Annu, královnu polskou.

Jest nápadno, že Březan je tak skoupý na slovo o této výpravě p. Viléma, z níž měl mocný Rosenberk jen mrzutosti. Proto také ho nejspíše nevyslal císař Maximilian s druhým vyslancem do Polsky, nýbrž až po volbě Bátorově, kdy se již nemusil báti Rosenberka jako soka.

Tu je pozoruhodno, že jedna část polské šlechty, tentokráte byli to zrovna Zborowští, patronové Paprockého, se vřele ujímala českého magnata. J. Kořán v „Časopise Čes. Musea“ 1866, „Vilém z Rosenberka, kandidát trůnu polského a jeho poselstvo do Polska“ 201 vypravuje podle polských pramenů takto: Sněm volební sešel se ve Varšavě v listopadu r. 1575. Petr Zborowski, vévoda Krakovský, odporučel pěknou a obšírnou řeči Rosenberka (17. listopadu). Pravil, Polsko že nepotřebuje krále cizozemce, král ze šlechty domácí by neměl dosti moci a vážnosti. A proto doporučí knížete Rosenberka. „Když jsem byl v Stěžici, líbil se mi nejlépe Rosenberg, a toho vám za krále odporučuji, neboť pro něho jsou nejrozumnější důvody.“

¹⁾ Velmožnému Stanislavu Szafranicovi připsal svou allegorii, „Sen majowy“ Martin Bielski. Tento sen má poustevník, a allegorie tato se vztahuje na tragický pád Szigeta a hrdinskou smrt Mikuláše Zrinského, jenž měl za manželku Evu, sestru Viléma Rosenberka. Byl s ni oddán v zámecké kapli Jindřichohradecké.

ČMY 27, 1903

po 1 dni pěšky; v nejpijnější čas pro hospodáře od sv. Jana do sv. Václava po celý týden. Mnohé statky sešly tak, že podle vlastních slov úřední zprávy z panství Hukvaldského r. 1750¹⁾ „sami sedláci hospodáři nejsou s to, aby dostáli této povinnosti pro špatnou výživu a půdu, a častěji dostaví se mnozí na robotu místo se 4 koni s jednou kravou“.

Chování zvláště hospodářských úředníků a jiných nebylo také obyčejně lepší ani dále.

Poddaní zoufajice i později zase opouštěli své statky.

„Dnes drží někdo statek, zítra jej opustí,“ praví opět úřední zpráva z biskupského panství v Kelci r. 1749; „proto nechce-li vrchnost, aby se množily pustiny, musí hospodáře nového přidřžeti k hospodářství železy a pouhy.“²⁾ — — —

Podobně trpěl tehdy ubohý lid poddaný i na některých jiných panstvích.

O výtvarnictví Františka a Josefa Heřmana Agapita Gallašů.

Biografický příspěvek St. Součka.

(Dokončení.)

Holik o otci. Mocný vliv jeho i výslově a vděčně vyznává i bezděky prozrajuje ve spisech svých syn. Pevný, hluboce zbožný a v náboženských povinnostech horlivý a přísný otec, spolu s chotí stejně zbožnou, ale žensky měkčí, dal základ mravní povaze synově³⁾ a po návratu jeho z ciziny (1791) přispěl k assimilaci jeho s okolím a spolu s okolím a reakcí myšlenkovou po smrti Josefa II. od osvícenské sképse a uvolnění ve zbožnosti, jimž od rodiny jej oddálil dlouholetý pobyt mimo ni (1778—1791), přivedl jej k víře a zbožnosti,⁴⁾ ve kterých byl jej vychoval,

¹⁾ V zemské registratuře v Brně, dom. odděl., svazek 39.

²⁾ Doslovně: „Heith besitzet einer den Grund, morgen verlass er solchen; mithin will die Obrigkeit die Wüstungen nicht anwachsen lassen, muss sie den neuen Würthen mit Eisen und Band zur Wirthschaft anhalten.“ (Teresianský katastr Moravy z r. 1749, svazek 69, str. 1. v zemské registratuře v Brně.)

³⁾ I. 1, 6; IV. 26.

⁴⁾ IV. 7—8, 14—23, 25—26, 43.

k svému smýšlení — třebas ne se všemi jeho předsudky¹⁾ — ba dokonce i ke spisování náboženskému.²⁾ Byl mu zpravidajem o věcech a příbězích bývalých,³⁾ svými rozprávkami přispěl ke vznícení jeho záliby v nich a pak i v historickém spisování a byl mu zajisté prvním, třeba bezděčným učitelem v kreslení, malbě a řezbářství, v uměních, jež pak vabem svým hrozila zhatiti a také zhatila plány rodičů se synem.

Byl Josef Heřman Agapit již v útlém mládí svém zaslíben jimi na kněžství a slib ten — jako často — vedl otce k tomu, že nedbal nadání ani chuti synovy, ani rady brněnského malíře Havelky⁴⁾ a jeho tovaryše, aby dítě věnoval tomu, proč nadání ukazovalo — umění.⁵⁾ Slib rodičů předpisoval dítěti jinou

¹⁾ IV. 46.

²⁾ IV. 12—13 o první době trvalého svého bydlení v Hranicích: „Pomaly počala take i Muza Moravska u mně se ohlašovati, a sice z příležitosti nabožných písni, kteréž se každodeně v domě spivavaly, z nichžto se mi ty tak nazvane missionárske nejlepší a nejjadrnější býti zdaly.“ Připisují i charakteristické pokračování. „Což jezoviti složili, nebylo zajiste špatné, ledas jen v očích svobodníku a libomudrckých padouchu; jejichžto mravy a smejetení z vlastní své skušenosti nejlepe znaje, oskliviti sobě sem počal.“

³⁾ V domě otcově poznal Jos. H. A. první „moravské“ knihy, mezi nimi Pešinova „Předchůdce Moravopisu“. Dotud nečel než německých a latinských (IV. 11). „I vznikla ve mně“ — pokračuje IV. 12 — „laska k vlastenským příbehu, kteráž se vzáště i rozličnými vyklady mého milého otce o valce pikartske, o rebelli hranické a o příbezech švedských zmahala, že jsem na spisování hranických příbehu smejeti a všelika poznámenani sobě činiti počal.“ V Pobízce (str. 46—47) přiznává výslovně, že zprávy jeho o starých literátech hranických (t. str. 44—53) pocházejí od jeho otce, „jenž velkou znamost se znamenitějšimi oudami a rechtorami tehož času mel“. Smídek proti svému slibu nevybral, co tu zajimavého o činnosti starých literátův, vážnější než byl úkol, k němuž je stiskla protireformace, obstarávati totiž dilettantsky zpěv chrámový, o činnosti bližší ličení Ludv. Kellera v „Die Soziätäten und Kollegien der böhmischen Brüder vom 15. bis zum 17. Jahrhundert,“ Monatshefte der Comenius-Cesellschaft, XI. Bd., 8—10. Heft; 231 a n.

⁴⁾ Cerroni (Biographien aller einheimischen und fremden Künstler, deren Werke in Mähren und Schlesien anzutreffen, mit Nahmhaftmachung der letzteren, rkp. mor. archivu zem., Cerr. I. 34, str. 93) uvádí Josefa Havelku, historického malíře, rodilého Čecha z Ústí n. O., usazeného v Brně a tu zemřelého r. 1787 v stáří as 70 let, (správně: 11.I. 1788 v stáří 72 let), a vyčítá jeho obrazy oltářní a nástěnné s látkami duchovními. Wurzbach 8, 96 uvádí Havelku Ignáce z Brna, malíře v XVIII. stol.

⁵⁾ O tom I. 18—19: Velika naklonost k malbě zjevovala se na mně, již v mojem patem roce, tak sice, že brněnsky malíř Havelka a jeho tovaryš, jenž zhotovene od melho otce kostelní ozdoby na řáfe zlatili a moje znam-

cestu výchovnou — učení němčině, školy latinské a studia bohoslovecká — a také mu ji vnutil.

Nadání a chut měly být umlčeny.

Hranický varhaník a učitel Benedikt Keller, jenž hocha učil němčině, hudbě a počátkům latiny, zvěděv od otce, že hoch ze záliby kreslí skoro pořád, upozorňoval, že by mu to nebylo na prospěch, chtí-li z něho rodiče míti kněze; třeba prý mu zamezit každou příležitost k takové zábavce. I sám hleděl k témuž. Když hoch na žádost spolužáků, zvláště Jos. Pernštejnera,¹⁾ „na tabulce kamenné nějake chlapičky vyznamkoval,²⁾ potrestal je oba tím, že „jeden druhemu žilou polaka dati museli“.³⁾

Záliba doma i školou hranickou poutaná uvolněna byla na studiích latinských v Lipníku. Již prvý rok, boje se professora rozmrzeného tím, že proti vůli jeho žák byl přijat praefektem do ústavu měsíc po začátku školního roku, neúčastnil se veselých her se spolužáky, nýbrž „raději doma samotny . . . sedaval a dlouhou chvíli, když druzi hravali, znamkováním, malovaním a čtením nabožných příkladův sobe zahaněl.⁴⁾

A třetího roku studií mu „posloužilo rejsovaní a malovaní nemalo k poživení“.⁵⁾ Byla-li roku 1769 a 1770 láce taková, že otec platil v Lipníku za byt a stravu jeho 20 rýnských ročně,⁶⁾ přidražilo r. 1771 tak, že pro nedostatek výdělku nemohl platiti ani onoho skrovného platu za stravu, jež hospodář chtěl o 2 zlaté zvýšiti, a hoch až i hladem strádal. Umění tu trochu pomohlo. „Professoři viděli to radí, když . . . jejich školníkův correcta na rozmanity způsob svojimi znamkami neb malbou ozdobil“. Za to mu spolužáci „bohatší penězami, chudobnější buchtami, kolačmi

---

kovaní rozličných přirozených nameti pozorovali, nemalo se nad jejich slušnou proporcí a postavením nadívili. Pročež radili oba otcí memu, aby mně k temuž šlechetnemu umění vesti nezanedbal“. Otec však od dítěte „všechnu příležitost k znamkování a malování odstraniti snažil“(!). „Známkovati“ značí Gallašovi „kreslit“, „námět“ tolík co „susjet“, „na faře“, t. v Blansku.

¹⁾ bratra duchovního spisovatele Fr. Pernštejnera.

²⁾ = vykreslil.

³⁾ O tom o všem I. 27 - 30. „Poláka dátí“ jest druhu na lánce ležícímu vymrskati.

⁴⁾ I. 40 - 43.

⁵⁾ I. 44.

⁶⁾ Hranických Památek Epochy III. Svazek IV. str. 23. Dle „Mé vlastní biogr.“ I. 40. 22 zl.

aneb ovocim, jakž kdo co mohl a vděčným byti chtěl, plativali“.¹⁾ Ba i pro klášter kreslil nějakou mapu („plachtu“) a dostal za ni „dva tvrdé zlata“.²⁾

Vychodiv latinské školy šestitřídní chtěl dle rady jednoho ze svých učitelů a dle své náklonnosti se oddati malířství. Zvítězila však vůle rodičův, a Josef Heřman odebral se do Olomouce na filosofii. Z domu měl jen velmi skrovnou podporu, poněvadž „otec v řezbařsky vydělek ledvas k tomu dostačoval, aby ostatní sve čtyry dítky vychovati mohl“, a strýc vice byl slibil než dával.³⁾ Tak věříme tomu, co vypravuje:⁴⁾ „i v Holomouci musel sem počátečně dosti trpkých dnů zakusiti; a byl bych snad jestě více nuze zakusiti musel, kdybych sobe svým malovaním k vyživení nebyl napomahati mohl . . . Študyroval sem tedy, ale spolu i maloval, a sice v oleji i tušem i jinymi barvami, jakž se mi příležitost k vydělku namitala“.

Hospodáři svému opravoval staré porušené obrazy, skoupené na dražbách⁵⁾, víc jestě ve fysice, kdy měl více prázdných chvil, než v logice⁶⁾, ba v prvém ročníku bohosloví, jemuž se oddal zcela podřizuje se vůli rodičův,⁷⁾ dokonce i pro malbu vyneschával někdy i kollegia „Antonína Girtlera, kněze petrýnského, jenž písmo svate starého zakona dle jazyka hebrejského vykladal“.⁸⁾ Přes to hladce prošel zkouškami. Přimluvily se za to trochu

¹⁾ I. 44 - 45.

²⁾ I. 50.

³⁾ I. 61 - 63.

⁴⁾ I. 64.

⁵⁾ I. 64 - 65.

⁶⁾ Za to však v logice „v umění stavitedlném dobre zaklády zejskal“, jež mu „k malování nemalo přispely“, od „mathety Šmita exjezovity“ (Štěpána Schmidta, 1720-1783, jesuity a dlouhá léta zprvu grammatiky, pak matematiky v kollegiích řádových v Praze, Olomouci a Brně, po zrušení řádu kněze světského, jenž byl i spisovatelem mathematickým dle Wurzb. 30, 313)

⁷⁾ I. 71.

⁸⁾ Johann Anton Görtler von Blumenfeld (též jen Ant. Görtler v. B., i Görtler v. Schriften X, 110, 159; u Gallase vždy Girtler), Th. Dr. a kněz světský, učil hebrejštině na theolog. fakultě olom. již před r. 1773; v šk. roce 1775-1776 měl na c. k. a biskup. universitě v Olomouci řádné kollegium: grammatické základy řeči orientálních, zvl. hebrejštiny a chaldejštiny, dle Reinecia a Erpenia a od velikonoc pravidla hermeneutická k St. Z. Elvert, Geschichte der Studien-, Schul- und Erziehungs-Anstalten in Mähren und Oesterr. Schlesien . . . v Schriften X. 159-160, cf. i 106. 110, 156, 184.

jeho malířské známosti. Byl onomastikon,¹⁾ v latinských versích složené od některých žáků k svátku prof. Görtlera, vyzdobil, jak nejlépe mohl, svou malbou, že professor tázal se po schopném malíři. Když mu však ukazováno na Gallaše, neznal ho z přednášek. Fiškus²⁾ vzal Gallaše v ochranu a vzpomněl professorovi, že Gallaš nedávno dobře četl z Haggea. Ted ovšem si ho professor lépe zaznamenal. Po několika pak dnech sice ho po fiškovi zavolal, chválil jeho zábělost v kresbě a malbě, děkoval mu za ozdobu „onomastiky“ a žádal, aby mu patrona sv. Antonína „na parchmentu“ vymaloval na památku.³⁾ K tomu sliboval mu na rok úřad svého fiška, úřad, po němž Gallaš „dokonce netoužil“. Když pak Gallaš obrázek přinesl, „tu bylo radosti, že . . prave jeho oumysl trefil a tak jej vymaloval, jak se španielskemu vojsku proti Muřinu v klobouku generala a s kordem v ruce komandujicího představil“. Zvěděv pak od fiška, že Gallaš žije více ze své práce než z podpory, pustil ho od svých praelektér, ba odpustil mu i zkoušku hlavní ze svého předmětu. Gallaš jí sice na konec přece neušel, ale vedle patrné přízně professorovy vlnod přišla i zuámost s examinatorem druhým,⁴⁾ kterou si získal u děkana slavoninského, jenž na svátky svatodušní byl si vzkázel a kočárek poslal pro bohoslovce Gallaše, aby mu „holomouckých kanovníkův erby do nove matriky maloval“.⁵⁾

O prázdninách po zkouškách filosofických i po prvém roce bohosloví byl u strýce v Blansku. První prázdniny — smutné pro nevlídnost strýcovu — krátil si mimo četbu klassiků procházkami do Lažanského údolí, kde „romantické namětě rejsoval“ aneb hamry a papírny prohlížel.⁶⁾ Veseleji bylo o druhých prázdninách zásluhou nového kaplana. Tehdy také uprošen byl k portraítování dvou děvčat. Zdařilá skizza jednoho z nich dala ovšem kaplanovi, jehož podoby Gallaš trefit nedovedl, podnět ke škádlení.⁷⁾

¹⁾ Kratší báseň k jmeninám.

²⁾ Pomocník professorů vybraný ze studentů, jenž mimo jiné obstarával písářské práce.

³⁾ Podobně byl již v Lipníku na žádost humanitního professora svého Nywarda vymaloval mu na památku, jak mohl nejdovedněji, na „parchmentě“ patrona jeho. I. 60.

⁴⁾ I. 90—94.

⁵⁾ I. 84—86. Gallaš piše ovšem „Šnobolin“, „Šnobolinský“.

⁶⁾ I. 67—68.

⁷⁾ I. 105—107.

Z prázdnin po prvém roce studia theologických vrátil se do Olomouce — ale ne již na celý rok. Po veliké noci 1778 vystoupil.¹⁾ Již skončení škol latinských bylo otlásalo určením rodiče, by syn studoval na kněze.²⁾ Vědomí, že jde nežádoucí drahou životní jen proto, že mu je vnucovaná, lety vždy více a více se jasnilo.³⁾ A mladý student samostatně rychleji, jsa odkázán na sebe. Byl nějak i dotčen volným, až nevázaným životem studentským v Olomouci.⁴⁾ A ke klidnému, bezstarostnému životy, jež rodiče mu chtěli opatřiti kněžstvím, pozbyv naděje na titulus mensae od hraběte Salma polněváním jeho kaplana,⁵⁾ měl se dále probíjeti prací malířskou a bídou, když práce malířské nebylo. Uchýlil-li se v rozpaečích, ve které to vše jej uvedlo, k rádci zkušenému — byl to P. Niering, prof. na univ. olom., —, pochopitelně, že mu radil to, k čemu nadání a chut pobízely, že napomínal k dobrému rozmyšlení a doporučel mu poohlédnouti se po světě a třeba potom vstoupiti do stavu kněžského.⁶⁾ Otec listem dal synovi vůli a radil mu, aby šel do Vídni na akademii, že tam „u p. Jana Steinera, dvořského císařského malíře“, jak doufá, nějakou podporu obdrží.⁷⁾

Vybaviv se některými malířskými pracemi z dluhu za stravu a prádlo a rozloučiv se s přáteli, Josef Heřman Agapit vrátil se domů. Otce, ač byl úmyslu synovu přivolil, našel faktem rozmrzelého. Teprve domluva farářova, již vyprosila si matka, jej smířila, zatím co syn hledal posily k nové dráze pouli do Staré Vody. Vrátil se shledal otce již jinakého: vyptával se „o místerných řezbach a obrazích starovodskeho kostela“, mluvil o učení u něj, kterého výborného mistra vídeňského a slíbil i vskutku vyzádal synu rekomendace na Steinera od hranických jeho příbuzných.⁸⁾

Byla třeba opatřiti si výbavu a cestovné. Vhod tomu farář hranický požádal ho, aby mu „obraz bolestné Panny Marie

¹⁾ I. 118.

²⁾ Srovn. str. 217 tohoto časopisu.

³⁾ I. 116.

⁴⁾ I. 64—66; III. 112—113.

⁵⁾ I. 107—114.

⁶⁾ I. 116.

⁷⁾ I. 117. Joh. Nepom. Steiner (nar. v Jihlavě 1725, zemř. 1792), c. k. komorní malíř, žil ve Vídni ještě 1778 dle Dlabače, Allg. Künstlerlexicon III. 205. Hranický farní kostel má od něho oltářní obrazy. Scholz I. c. 85.

⁸⁾ I. 118—128.

Gdusovské a jeden krucifix na plechu vymaloval¹⁾. — Za krucifix dostal 8 zl., za obraz 7 zl. „stříbrné(!) tehdejší mince“. Mimo to maloval ještě některé malé obrázky pro hranické obyvatele. Z výdělku zjednal si něco potřebného šatstva na cestu; k němu přidal mu otec nový pekeš.²⁾ Na cestu z výdělků zbylo mu asi 7 zl. a několik grošů, k nim přibyla od otce 2 zl. a na cestě od strýce dukát. Tak vypraven a maje na Steinera rekomendaci pustil se do Vídne za uměním ještě s jedním Hraničanem, jenž vystoupiv od františkánského chtěl ve Vídni mezi trinitáře.³⁾

Ale umění unikalo, místo něho nacházel vzdornou skutečnost, již musil urvávat chléb.

Steiner nebyl doma, právě tehdy kdesi maloval kostel.⁴⁾ Ostatně „z jistých důležitých příčin“ ani „školarů“ nepřijímal, jak předpovídal slovutný tehdy malíř vídeňský a dobrý přítel Steinerův Maulpersch,⁵⁾ s nímž Gallaš na hospodě se seznámil, a jak se také přesvědčil potom sám. Maulpersch radil, aby chce-li dojít v malířství dokonalosti, nechal všechno malování a jen navštěvoval akademii; nemaje pak sám svého živobytí, aby si mezi šlechtou vyhledal nějakého „patrona“, podpůrce. Ale k tomu chyběla odvaha bážlivému a „v němčině ještě nezběhlému“ chudákovi; naděje jeho klesala, když viděl, že hostinský, „vybijaný lakomec,“ zkoumavě pozoruje, zda platí; a již litoval, že doma nevstoupil do nějaké rehole.⁶⁾ Zbývala jen trudná, od dalekých cílů odvádějící své pomoci. Protoloukal se spisováním, kondicemi literárními, učením „v malířském znamkování“⁷⁾ a později zvláště prací malířskou,⁸⁾ které mu s dostatek získávalo doporučení svob. p. Hirschfelda, jemuž opravil staré malby v pokoji jeho „veského domu“ (villy), porouchané výbuchem prachárny r. 1779 a „některé

¹⁾ I. 124. „Gdusovská“ je „Kdousovská“.

²⁾ „spůsob tehdejšího dlouhého vrchního kabatu“ I. 128.

³⁾ O tom o všem I. 128—129, 136.

⁴⁾ I. 150.

⁵⁾ Anton Franz Maulpersch (Maulbertsch, Gallaš píše Maulperč), 1724 až 1796, od 1730 ve Vídni, známý malíř historický.

⁶⁾ I. 156—157. K tomu srovnejte pozn. 7 na str. 125. tohoto časopisu.

⁷⁾ I. 159—162.

⁸⁾ Z této doby pochází vlastní podobizna Gallašova, chovaná besedou hranickou, mající vročení 1780 (Scholz I. c. 147). Reprodukce: na 6. obraze „Výtečník českoslov.“ od Rupr. Přechtěla, v Světozoru 1885, 564 a v Slavíně roč. IV. 287.

novo omítané pokoje čistě, však ale lacino vymaloval⁹⁾, byv mu někým doporučen.

Hirschfeld neb jeho bratr doporučil ho jednou vlastkému markýzi. Ten mu sliboval 600 zl., stravu, zaopatření šatstvem na cestu, žádaje, aby s ním jezdil po světě „a pamětnosti, kteréž by sem tam nalezl, znamkoval a maloval,“ a nad to nabízel, kdyby se mu po cestě Německem, Hollandskem, Anglií a Francií zalíbilo u něho ve Vlaších, že jej při sobě podrží až do smrti s týmž platem ročním. Tak slibovala se vyplnit aspoň část plánu, jež nesl z domova: po vídeňském učení podívali se do Vlach. Gallaš vyžádal si rozmyšlení a radil se. Ale rádej učinili mu Vlacha v něčem podezřelým, a žáčka, k níž přihlub platonickou láskou, jak díl,¹⁰⁾ uprosila ho, že odřekl. Želel toho později nemálo, ale viděl v tom zase prozřetelnost božskou a děkoval jí, pozoruje, „jakeho neštěsti a zhouby na duši i na těle byl by snad skrz toho Vlacha dojiti mohl.“¹¹⁾

Nucen ku práci o chléb, přece — zdá se — neztrácel cíle s oči. Chodil v zimě, kdy měl více prázdných chvil na ziskání umění, do anatomických kollegií professoře Libera při vídeňské universitě „ne však z ohledu lekařského, nybrž z malířského, že takova vedomost častek a spojenosti tela lidského k dokonalosti malířské velmi užitečna jest.“¹²⁾ I „febris acutissima,“ kterou zle skončil jeho svátek 1781, malířské jeho zaměstnání jen na čas přerušila, přinesla mu nebezpečí života a ukázavši mu všecku bidu člověka odkázaného na práci a pracovati nemohoucího.¹³⁾

Teprv seznámení s Janem Adamem Schmidtem, tehdy „vojenským podlékařem od regimentu Karla z Toškanu“ a potomní chloubou Josefinské akademie med.-chirurgické,¹⁴⁾ odvedlo jej

¹⁾ I. 168.

²⁾ O tom vypravuje I. 162—166.

³⁾ I. 183.

⁴⁾ I. 184—197, 201.

⁵⁾ Johann Adam Schmidt (1759—1809), rodem z Aub u Würzburga, r. 1778 byl přijat do služeb rak. za podlékaře k pěšímu pluku velkovévodky toskánského, r. 1784 povýšen za nadlékaře a současně Brambillou vzat za sekretáře. Stále se zdokonaluje praxí i studiem a činný literárně stoupá odtud v úřadech i ve vědecké vážnosti, až jako professor med.-chirurgické akademie Josefovy čítán mezi první okulisty své doby. Wurzbach 30, 267—270. Habart a Töpely. (Jméno druhého autora omylem vyn. v pozn. 2. na str. 120 tohoto časopisu. Jiný omyl: na str. 126 ř. 11 zdola m. hlavního m. b. hlavní.) Unser Militär-Sanitätswesen vor hundert Jahren, Wien 1896, str. 44, 46—48.

k povolání jinému. Schmidt, zvěděv o Gallašovi skrze svou milou, sestru žačky jeho, a dostav do rukou i spisky jeho pro žačku napsané, sám přivedl osobní seznámení. Měl při něm svůj úmysl. Chtěl vydati německý překlad „Kallisenových pravidel o rukohojičném umění.“¹⁾ Sám chabý latinář²⁾ smluvil s Gallašem, že přestěhovav se k němu „do hlavní kasárny v Stračné ulici (Alserstrasse)“ je pro něho přeložil. „Při té příležitosti,“ vypravuje Gallaš v svém vlastním životopise, „meho dlouhého u něho se zdržovaní nabazel mně k tomu, abych se malištví sprostil a k chirurgii přivinul, slibujíc mi, že se v kratkem časi za podlekače dostanu a že mně jeho pán, regementschirurgus Valentin Göpfert³⁾ do svého špitála do praxi vezme a mně, jakž pry mu slibil, ne jako sobe poddaného praktikanta, nybrž jako přitele držeti bude.“ Göpfert, navštíviv jednou Schmidta, sám to potvrdil.⁴⁾ Byly to vskutku sliby značné a nabídka pěkná hledic k tehdejšímu postavení praktikantů chirurgických. Běželoť o ziskání slibného člověka oběma chráněncům mocného tehdy Brambilly, správce vojenského zdravotnictví rakouského, jenž protežováním chirurgie mnil zpřísnit pokrok v něm proti dobrám svých předchůdců v úřadě, van Swietena (1756—1772) a Stoercka (1772—1779).⁵⁾

A Gallaš, bývalý theolog a z vlastního popudu posluchač anatomie na vídeňské universitě, pisatel několika příruček pro svou žačku a překladatel lat. díla chirurgického, vynikal vysoko nad nízkou úroveň předběžného vzdělání přemnophých praktikantů chirurgických.⁶⁾ Rozmýšlel se sice dlouho — vždyť

¹⁾ Vydal jej ve Vídni 1792.

²⁾ „Neznaje takřka nic latinsky“ I. 209. Není nepravděpodobno. Schmidt od ranného mládí jen na sebe odkázán vzdělával se sám a do služeb rakouských byl přijat pro zručnosti a vědomosti, jež byl si získal jako učený chirurgův. Wurzb. I. c. Srovnej s tím, co o vědomostech praktikantů chirurgických a t. ř. kursistů tvrdí „Protokoll der unterthänigsten Militär-Sanitäts-Commission, die Verbesserung der k. k. Josephs-Akademie und des gesammten k. k. Militär-Sanitätswesens betreffend“ z r. 1795 (v. u. Habarta a Töplyho, op. c. str. 86, 87, 90).

³⁾ Později císař. tělesný chirurg (Habart a Töply, op. c. 46). Srovn. i pozn. 2 na str. 119 tohoto čas.

⁴⁾ I. 207—213.

⁵⁾ Výkladu snah Brambillových a neúspěchu jich věnována je citovaná kniha Habartova a Töplyho.

⁶⁾ Za praktikanty k c. k. med.-chirurgické akademii Josefově ve Vídni, která r. 1784 vystřídala dvouletý kurs pro ranhojiče v Gumpendorfě r. 1781 změněný. Klarifik se z hlediska přípravy lidé bez určitých vědomostí, jen s trochou

ještě později¹⁾ strýci vyznává, že malbu „ještě až dosavad miluje“ — „ale nemaje od níkud podpory, že by se byl umělem spusobem v ní zdokonaliti mohl,“ volil být lékařem tělesných neduhů, když již nezdařilo se mu, aby hojil choroby duchovní. Kolem 1. března 1783 vstoupil v učení chirurgické. Nástroje a uniformu opatřil mu Schmidt, jak Gallaš později zvěděl, pomocí vídeňských svobodných zednářů.²⁾

Ale i při chirurgické praxi v nemocnici korneuburské měl plné ruce práce s malbou pokojů, dekorací divadelních³⁾ a malbou zabýval se i mimo službu úřední, když pobyt necelá dvě léta v Uničově (1784—1786) jako podchirurg povolán byl zpět do Vídni.

Společný svůj a Viléma Schmitta přibytek k jeho žádosti „podle starořeckého spusobu vymaloval,“ ozdobiv jej vymalovanými „tvařami (Busten)⁴⁾ (!) starých řeckých a římských mudrců, „kdež take Apollo, Minerva a medicejska Venuše v třechnickách⁴⁾ vyobrazené staly“;⁵⁾ nakreslil obrázek do knižky Schmittovy „Der kranke Jüngling,⁶⁾ k jeho asi čtyřem satíram na nepřátele Brambillovy mezi lékaři vídeňskými i říšskými, na pokyn Brambillův sepsaným, „rejsoval“ obrázky, „kteréž se take Brambillovi a professorum libily.“⁷⁾ Kreslil vtipné nápady továrníkům

latiny, namnoze bradýřstí tovaryši (citovaný „Protokoll“ u Habarta a Töplyho 87) — podobně jako bylo před Josefem II. („Protokoll“ I. c. 61). Dle toho byl pak personal chirurgický ve vojskě („Protokol“ 60—62, 86, 92). Ostatně ani c. k. voj. zdrav. kommisie r. 1795 neodmítá žáků normálky neb gymnasia (bez filosofie), jeví-li nadání („Protokoll“, I. c. 93 ve 2. odstavci části nadepsané „Vorschläge zur Verbesserung der Schulpolizei . . .“)

¹⁾ R. 1784. I. 241—242.

²⁾ I. 213.

³⁾ I. 229—230.

⁴⁾ Wilhelm Joseph Schmitt (1760—1827) z Lorchu v Porýní, od 1783 studoval ve Vídni medicinu, vystudoval vstoupil jako polní lékař do služeb rak. armády, r. 1788 (současně s Gallašem, II. 4) povýšen za nadlékaře; později byl professorem na Josefinské akademii. Jako učitel a spisovatel získal zásluhy hlavně v gynaekologii. Wurzb. 39, 316—317; F. Winckel v Allg. D. Biogr. 32, 48; Habart a Töply I. c. 47.

⁵⁾ Nicka, nice I. 295—296 = Nische; Sterzingerův slovník něm.-čes. s. v. Nische uvádí jiné přetvořeniny slova něm.: nýka a nýšna.

⁶⁾ O tom I. 269 a n., 295 a n.

⁷⁾ I. 268 a n. O četných odsudech idejí Brambillových a akademie jim spravované zmíněný „Protokoll“, jenž je sám ostrou kritikou stavu akademie, Habart a Töply, op. c. 70—71 a Töplyho výklad historický t. 35, 40—49. „Man sagte der akademischen Direktion die bittersten Wahrheiten, aber

„na tabačné piksle“. Tak perem „vyznamkoval . . . piařistu, jenž Wyzera představovati mel, an kapucinovi za čerta zakuklenemu larvu z tvaře ztrhoval; na vrchu stal napis „Wyzerova osvicenost.“¹⁾

Byl však už jen „v malbe delektant“, jak o něm řekl jeho představený Göpfert císaři Josef II.²⁾, a jim zůstal.

Všimal si umění a v seznamu jeho rukopisů chovaných tou dobou ve farní knihovně hranické uvádí Fryčaj³⁾ „Traktátek Vmělců morawských, Maljřů, Rzezbářů, Archyteků a giných Kumsstjřů“, Czikannů pak výpis z katalogu téže knihovny⁴⁾ zná „Zbor umělosti morawské. Roku 1813. S powolenjem tisku, 8, 1 Th.“

Že v „Pobízce“⁵⁾ vzpomíná hranických výtvarníků, pochopitelně z lokálního jeho patriotismu a tendence tohoto spisu. Mimo jiné tu⁶⁾ čteme o duchovním spisovateli Fr. Pernštejnerovi, „v mudrctví i bohomluvství doktoru“ a laskavém k chudým i horlivém pastýři stáda Kristem mu svěřeného, že byl znalec několika jazyků⁷⁾ a dovedl „nejenom čistě na papiře malovati, alebrž i u medi ryti“ — chováv prý Gallaš od něho „rytu kon-diese . . . antwortete höchstens mit Invektiven“ („Protokoll“, op. c. 70.) Citované biografie Schmittovy „satir“ těch neuvádějí; pochopitelně to: byly as anonymní a Schmitt, „velmi veliky politikus“ dle Gall. II 63¹, po naprostém fiasco zdravotnických reforem Brambillových a jeho pádu 1795 zajisté se k nim nehlásil. Zřejmě „politicky“ si vedl v době tohoto obratu ve správě voj. zdravotnictví přítel jeho J. Ad. Schmidt dle úvodu Töply-ho 44 a n. v cit. kn. Habarta a Töply-ho.

¹⁾ I. 275—278. Wiser Johann Siegfried a Sancta Margaretha (1752—1810), piařista vídeňský, měl zvučnou pověst jako kazatel ve farním chrámu řádovém Maria Treu. Spisek „Huldigung Josephs II.“ Videň 1781 zdá se svědčiti o jeho smýšlení josefinském.

²⁾ II. 109.

³⁾ V svém úvodě ke Gallašově Muze Mor. I. 19; pod. Jungmann, Hist. lit. 2. vyd. VI. 1131 b).

⁴⁾ Schriften VI. 314. Rukopisy kdys farní knihovny hranické jsou nyní větším dílem v Rajhradě, ale ani prvého ani druhého díla jsem mezi nimi nenašel. Připomínám, že všecky ty seznamy jsou bibliograficky nepřesné.

⁵⁾ Srv. Šmidka I. c. 125—127.

⁶⁾ Pobízka, 22—23, 65.

⁷⁾ „znal mimo sve mateřske, německe a latinske řeči velmi dobře vlastky a francouzky vypravet; v jazyku anglickem a uherškem byl dosti zbehly; v jazyku řeckem čítaval rad klasické kníhy.“ Pobízka 22—23. Podobnou zbhlost v jazycích cizich měli i jeho bratři, zvl. Josef, spolužák Gallašův, posléze farář a děkan v Kloboukách u Brna, dle téhož spisu str. 23—24. Jméno rodové vzniklo asi zněměním českého jména Pernštejnštý. Aspoň Pobízka 47 uvádí „Girika Perssteinského (Pernssteiner)“.

činku¹⁾) na památku a lituje, že se mu „z te jeho uměle práce nic více do rukuv²⁾ nedostalo.“

Jako dříve svým známým, tak později v Hranicích kreslil a maloval ilustrace k svým spisům přečetným a valnou většinou v rukopisech zaleželým.

Tak nakreslil si erby šlechtické v „Památkách města Hranic“ (Epocha II., rkp. rajhr. O. a. 8. str. 11, 12, 21; Epochy III. sv. III., rkp. rajhr. O. a. 11. str. 12) a v „Scuta nobilium civium Hranicensium . . .“ rkp. rajhr. O. a. 26; mapu hranického okolí v „Památkách města Hranic“, rkp. rajhr. O. a. 7 jako přílohu mezi listy 86 a 87; obrazy bohů v „Mythicých povídkačkách o bohoch a bohyňach moravských Slavanu . . . 1820“, rkp. Frant. Musea č. 287 (Peruna Brněnského, Radgosta dle Středovského, Hospodářka dle Pelzla, Radgosta a Hostyna „dle staré povídky“) a v „Jádru moravskovlastenské příběžnosti“, rkp. rajhr. O. a. 15. (dvakrát Radhosta); „stroj zimní osob stavu panského v 2. potovici XVII. st.“ (muže a ženy) a „stroj osob městského stavu z počátku XVII. st.“ (rovněž muže a ženu) na posledních dvou listech „Pamatétek města Hranic“, rkp. rajhr. O. a. 11; „vyobrazení města Hranic, jakž se roku 1750 vynachazelo ze strany zapadní“ přílohou k počátku „Pamatétek města Hranic“, rkp. rajhr. O. a. 7. Umělejší jsou obrázky provedené barvami: Propast. Dle přirozenosti vyobrazil . . . roku 1816 (na listě mezi str. 110 a 111 „Fyzických Památek města Hranic a jeho okolí . . .“ rkp. Frant. Mus. č. 288), Slečnín zaklety hrad. Dle přirozenosti . . . 1818 (t. mezi 130 a 131), Čertova kazatedlnice. Z paměti . . . 1822 (t. mezi 134 a 135); oděnec přerovského kraje z „všeobecně vybidky k obhajení vlasti“ proti Francouzům r. 1797 (mezi str. 62 a 63 rkp. rajhr. O. a. 12 „Hranických pamatek, epochy III svazek IV“); Hrad Helfenstein, jakž se v polední straně z te tak nazvane pohanske cesty roku 1809 spatřoval, dle přirozeností . . . (mezi str. 26 a 27 rkp. rajhr. O. a. 13. „Pamatky o pustých Tvrzích bliž Mesta Hranje“) a hrad Puchart (t. mezi str. 56 a 57); obraz panny s lilií a košíkem květinovým v pravé ruce, levou pak za věnec vedoucí beránka, s připiskem „J. H. Gallas inv. et pinxit“ v rkp. rajhr. O. a. 19. „Chwála Newinnosti pannenské . . .“

¹⁾ Krajinku.

²⁾ Tvar obyčejný u Gall.

Ba uměním si i vypomáhal. Sluchi jeho, hřímáním děl za války turecké oslabený, znova se zhoršil r. 1802 ranou provázející úder blesku do topole při jeho hospodářství v Hranicích. Tim — pokračuje doslově —¹⁾ „nemalo jsem zasi ohlechl tak, že z teto pravě příčiny neschopnějším k obsluhovaní nemocných se stal a malbou nejak pomucky k moji skrovne penzi sobě vydělavati jsem přinucen byl. V kteremžto časi kapy²⁾ na soukna pro kupce jsem maloval, krom těchto ale 4 velke obrazy vodními barvami³⁾ pro zdejší kostel jeden⁴⁾ 2⁵⁾ oltární v oleji z nichžto⁶⁾ pro cizi kostele, pak 5 cest křížovych a mnoho krucifixů plechových k cestam jsem vyhotovil.“

A z vypravování přítele jeho Fryčaje⁷⁾ víme, ze r. 1812 domalovávaje světnici kteréhosi měšťana hranického spadl s lešení nedobře upraveného a pohmoždil se na prsou.

Mládí jeho s episodou malířskou se mu pamatovalo až do stáří; jako by, třeba nepřijat v družinu miláčkův usměvavé Uměny a nenašed slávy její přizná, přece se nebyl zřekl toho, by jí aspoň z povzdálí následoval — a ji získával přízeň.

Jevilať se jeho starost o školu — osvicenský to rys jeho povahy — i tím, že zdarma učil hranickou mládež kreslení, rysování a malbu.

Začal r. 1806 s 6 žáky⁸⁾ a odtud nejméně do r. 1834, tedy do svého 78. roku, „nepřestal dle své možnosti mladež v krajevném znamkování vyučovati.“⁹⁾ Počet žáků časem byl i větší.¹⁰⁾

¹⁾ „Opravení“ 31—32.

²⁾ Slovu tomu nevím výkladu. Šmídек (l. c. 114) je prostě vynechal.

³⁾ Slova „vodními barvami“ nadepsána.

⁴⁾ Slovo „jeden“ připsáno po straně ke slovu předchozimu.

⁵⁾ 3 přepsáno v 2.

⁶⁾ Slova „v oleji z nichžto“ připsaná na okraj patří na toto místo dle znamenka. Věta jest nějak chybná. Čtení Šmídskovo (l. c. 114): „Krom těchto ale čtyry velké obrazy vodními barvami pro zdejší kostel, tři oltární, z nichžto v oleji jeden, pro cizí chrámy . . .“ je dílem nesprávné, dílem pochybné.

⁷⁾ L. c. 18.

⁸⁾ Fryčaj l. c. 17.

⁹⁾ „Opravení“ 32—33. „Krajevné znamkování“ je kresba krajin.

¹⁰⁾ V „Opravení“ z r. 1834 na str. 33 píše Gallaš: . . . „letošního roku 14 chlapců a 2 děvčata za darmo v temž umění cvičím; což že mi při mojí

Byloť učení bezplatné; aspoň platu Gallaš nepředpisoval, než spokojoval se tím, eo mu z dobré vůle rodiče přinesli — ovšem stýská si, že „od některých rodičů za to níce nežli veliký nevlek obdržel.“¹⁾ Nad to dle svědectví přítele a historika výtvarných umění²⁾ vzrostla tou dobou láska ke kresbě od ruky zvláště ve středních vrstvách. Byla prý málokterá rodina, jež chtěla býti počítána ke vzdělaným, aby nedala v tom umění učiti děti. A tak měl v Brně školu krajinář Fr. Richter, v Olomouci portraitureista Reinhart. Hranickým posloužil jich rodák. Gallaš pak, sám bezdětek, nalézel v učení tom velké potěšení.³⁾ Ba pomyslel dle Fryčaje i rozšířiti a ustáliti toto učení. „Byťby za darmo i v nedělní škole v počátcích mravnosti, v znalosti božské přirozenosti, v rejsování, v řezbě, malování milerád mládež poevičoval — kdyby jemu tehdejší měšťaní k tomu jen potřebné připravy, nástroje a místo byli opatřili.“⁴⁾

Jako však podpory v té myšlence nedostalo se mu do r. 1813, tak ani potom⁵⁾. A vysvětlili bychom to, i kdybychom nevěděli o závistném a nepřátelském jednání mnichův spoluobyvatelů proti němu. Osvětné a buditelské snahy ještě pozdější mijejí hluše kol nepozumění, rozbijeji se o nepřízeň všelijak motivovanou.

Přece však neobmezilo se učení jen na „krajevné znamkování“ (kresbu a snad i malbu krajinnou). Gallaš používal pří-

poluslepotě možna, takmeř za zazračnou milost boží pokladam.“ S tím se shoduje vypravování žáka Gallašova, do školy jeho asi r. 1833 uvedeného (u Sěholze str. 144, zmínka se jménem vypravovatelovým ve feuilletoně Pollachově „Mähr.-schles. Correspondent“ 1885 z 18/VIII. — ostatek nemajícím větší ceny než podobné časové vzpomínky): žáků za jeho doby bylo asi 20, učeno ve čtvrtek 2 hod., v neděli po nešpořích, i jiné dni.

¹⁾ „Opravení“ 33.

²⁾ E. Hawlik v „Zusätze und Verbesserungen zu dem Werkchen: Zur Geschichte der bildenden und zeichnenden Künste im Markgraftum Mähren“, Brünn 1841, str. 22.

³⁾ „Opravení“ l. c.

⁴⁾ Fryčaj, l. c. 17.

⁵⁾ Sie bychom našli o tom zmínky v „Opravení“ a „Pobizce — zvláště tu, kde mluví jen o nevděku za svou činnost.“

ležitosti, jež „se zavdy k mravnímu napomenutí a napravení srdeci . . namitala“ při učení.¹⁾ Varoval hlavně pýchy, vedl ke skromnosti, pilnému shromáždění vědomostí a umění, hnutí k vře otcovské a lásce k řeči mateřské; byly pak ty nabádavé promluvy tím účinnější nebo aspoň poutavější, že opíraly se o příklady z historického vědění a — pochopitelně u starce — o vlastní jeho zkušenosti životní.

Tolik zmíněný žák; že hodnověrný, potvrzuje papírový rukopis Gallašův o 13 listech (jeden vyříznut samým spisovatelem) v modrých papírových deskách, formátu sešitu školských, chovaný ve sbírkách vlastenské mus. společnosti v Olomouci a zapsaný pod inv. čís. 713. Titul jeho čte se na 1^a: Spasy tedy nane naučenj kterež stary Mjstr swemu do hlawnjho mesta²⁾ k zdokonalenj sweho umu ubiragycymu se sskolnjkowy a (!) cestu udelil³⁾ — Gallaš. Napsán byl r. 1833.⁴⁾

„Vysoka staré, . . velika skušenost . ., laska a srdečná naklonost“ ke „školníkovi“ (jenž — doufá spisovatel — „v časi těch paru let, v němž . . se . . znamkovati učil“, dosti patrně se přesvědčil, jak je milován) dávají spisateli právo, by nazýval jej synem a aby (jako činí Šalomoun v citátu z Přísloví,⁵⁾ jímž počiná „Naučení“) slovy vyplývajícími „z pravé otcovské lasky a peče“ mu „cestu k pravemu štěsti ukazal a mnohem velkého a truchlivého neštěsti . . vyprosil a ošetřil“ (2^a—3^b).

Proti nebezpečenství hrozícímu z hlavního města, napomíná ho, aby si volil duchovního přítele (— z „Patrův Redemptoristův“ — odporučuje), nic nedbaje toho, což zlostného a bezbožného o „těchto dokonalých duchovních“ praví „mudrlantská zbraněnost a bezbožnost, nevera a rozstopačnost“⁶⁾, jež i o Spasitele se otírala.

¹⁾ „Opravení“, l. c.

²⁾ Do Vídni. O tom svědčí další zmínky o redemptoristech (4^b).

³⁾ Mezi nadpisem a podpisem jsou na 1^b průvodní veršíky Gallašovy oslovující „milého Jozefka“. Jim je bezpochyby Joseph Honzum Bildhauer, jehož podpis dvakráté čteme na desce.

⁴⁾ Tak datován je slovy „ma velika skušenost, kterouž jsem v časi mých 77 let nalezl“ (2^b).

⁵⁾ Přisl. 2, 1, 2, 5 (citováno ovšem nepřesně).

⁶⁾ Tak pravidelně u Gall. místo „prostopášnost.“

Vystříhlá jej nevěrců více než jedu, napomíná k bázni boží; v bohu, v své nevinnosti a u anjela strážce nechť hledá útěchy, krom nich a P. Marie, nechť se obraci k vyvolenému patronu, n. př. Josefu a Janu Nepomuckému, „mocnému zastupci cti a dobrého jména“; ostatní potřebná naučení získá „častějším slyšením slova božího u P. Redemptoristů a ne v jiném příhodném kostele“ (3^b—7^a). Další napomenutí týkají se povolání: přikazují poníženosť, pili, poslušnost k mistrovi „ve všem, což proti Bohu a počestnosti není,“ a pomáhání bližnímu. Varuje jej „ženského tovaryšení a milování“; „takove před časem spolu se seznalosti¹⁾ jsou mladým lidem, jenž se budlo na umení a neb na kumšty vynakládají, všudy, vzlaště pak ale ve velkých městech, velmi škodlive“ (7^b). K ženskému pohlaví třeba zachovati „pravu a svatou važnost“, která chrání od svodu nevěstek. Varuje ho románu, „z nichž se malo tak čistých naleza, že by mravum a náboženství neškodily.“ „K zabavce . . v časi, kterýž by od rejsovaní a modlovaní²⁾ nadbyval,“ odporučuje mu „Eggergerove, Müllerove, Silbertove³⁾ a těm podobné mravní knižky (9^a—9^b).

Času třeba využiti „skrovň k vyražkam“, „pilněji k zejskání umelske (aneb kunštirske) dokonalosti.“

Při tom, klade spisovatel žáku na srdece, aby byl vždy skromný, nikomu nezáviděl jeho schopnosti, s tím, kdož ho požádá, se sdílel o to, co sám umí. Napomíná ho, by zbytečně nahýchi

¹⁾ „Nečasně se seznáni s ženským pohlavím“ Sb. t. j. když adept umění není ještě s to, by vyživil „nastoj lasky své“ (8a).

²⁾ modellování.

³⁾ Myšlen patrně Karl Ritter v. Eyberg zu Eichberg und Wertheneg (1753—1822), státní úředník zasloužilý v Tyrolích za let 1796—1800 a historik pišící o věcech tyrolských. Wurzb. 4, 119. Který z Müllerů tu minen, nelze říci najisto; nejspíše Adam Heinrich Müller, Ritter v. Ritterdorf, (1779—1829), publicista a řečník ze školy romant. a jeden z reprezentantů jejich, spolučinitel reakčních snah v Rakousku, s názory klerikálně-feudálními (živ. od Mischlera v Allg. D. Biogr. 2¹, 501 a n.)

Johann Peter Silbert (1777—1844), spisovatel veleplodný, překladatel a vzdělavatel prosaických spisů theologických i nábožensky výchovných, činný i na poli duchovního básnictví tvorbou vlastní i překladáním (Živ. od Viléma Bäumkera v Allg. D. Biogr. 34, 316—318).

osob nezpodoboval, by nebral, až sám bude mistrem, na se více práce než brzy zmíří; vzaté práce nechť brzy pak vyhotovuje a to nikoliv remeslně, ale čestně; nechť neběrě na sebe práce, již se nenaučil, za to však ať se v mládí seznámí se vším, co patří k jeho povolání (9^b—12^b).

Zachová-li se mladý přítel dle těch rad a dožije-li se spisovatel jeho návratu, obejmě jej s radostí „nejen jakožto pravého umelce, alebrž také jako ctnostného a šlechetného muže“; nedočká-li se toho, doufati může od svého žáka, že vděčnými slzami hrob učitelův skropí. K chvalitebnému jeho předsevzetí ze srdeč mu „kyži stary a verny přítel“ pomoci boží a ochrany andělské po všechn čas až do návratu v náručí rodičův. Modlitbou v duchu mravně a nábožensky ušlechťovacích příkazů spisovatelových koncipovanou končí spisek (13^b). Nemohu pověděti, zplnilo-li se přání Gallašovo, co se tkne povahy žákovy, ani kolik spisek ke zbudování jejimu přispěl. Jistě jest, že žák Gallašův nedobyl si jména uměleckého.

Za to spisek sám je dokumentem k poznání povahy Gallašovy. Potvrzuje jeho starost o slibného žáka, s nímž zrovna srostl, starost projevující se vážnými radami a napomenutími, třebas bychom jim zvláště příslužnosti nepřičítali mimo tu, že pocházely od osoby žáku milé, vzbuzující vážnost — nejsou to praktické důsledky filosofie, musici ovládnouti mysl žákovu a podané formou vylákávající napodobení ideálu. Biograf Gallašův tu nachází hlubokou víru a zbožnost katolickou. Zbožnost ta určuje život v jeho situacích spolu s povoláním voleným a požadavky jeho, které se podávají člověku po světě shlédlém; zbožnost ta — jak víme z autobiografie spisovatelovy — jest odkazem výchovy předjosefinské, jež osvícenství na čas uvedlo v zapomnění a zase vrátil spisovateli pobyt hranický.

Končím toto pojednání, jež nemíní aesthetika upozornit na nepovšimnutá díla zvláště krásná ani historika umění na článek v jeho výkladech chybějici, jež chtělo jen určitěji v kresliti jeden rys v obrazech jednoho z buditelů Moravy a jeho otce.

Národnostní poměry na Moravě a ve Slezsku dle definitivních výsledků sčítání lidu ze dne 31. prosince 1900.

Podává Zdeněk Lepař.

Ne třetím sešitě loňského ročníku Čas. Mat. M. uveřejněny zásluhou p. Al. Bervida předběžné výsledky posledního sčítání lidu, které se omezily na pouhý počet obyvatelstva skutečného v jednotlivých okresech a větších místech a na vypočtení přírůstku resp. úbytku od posledního sčítání. Rozlišování dle náboženství a národnosti čili obcovacího jazyka neuváděly. Toto vyskytuje se ponejprv v 1. sešitě 63. svazku rakouské statistiky, vydávané c. k. centrální komisi statistickou, kde nikoliv dle jednotlivých míst, nýbrž dle jednotlivých okresů i hejtmanství uvedena jsou čísla jak absolutní tak i relativní co do pohlaví, náboženství a hlavně co do obcovacího jazyka, což nám v době nynější zvláště jest zajímavé. Statistická komise připojila tenkráte také pěknou mapku národopisnou, znázorňující velice praktickým způsobem, jak ta která národnost v jednotlivých okresech relativně je zastoupena.

Vlastní tabulky nemají čísel relativních; tato obsažena jsou ve zvláštní části, předeslané vlastním tabulkám, a to nejen za r. 1900, nýbrž i za r. 1890, aby snáze konstatovány býti mohly změny nastalé během posledního desítiletí. Obojí ta data, absolutní i relativní, pokud se týkají národnosti, pojata byla v tabulku přiloženou, ve které učiněna změna v tom, že neuvádějí se relativní data za r. 1890, nýbrž hned výše přírůstku či úbytku té které národnosti od r. 1890, což zdálo se pisateli těchto rádků přehlednějším. Při tom zároveň opravena byla relativní čísla za r. 1890 podle speciálního seznamu míst pro Moravu, které pro některé okresy uvádí jiná čísla příslušníků obcujících po česku či po německu v jednotlivých okresech podle oprav dodatečně provedených, (tak za okres brněnský, strážnický, konický, litovelský, uničovský a novojičínský, při nichž % Němců dělalo 14·54, 3·54, 23·59, 11·88, 77·67 a 57·29 — a za hejtmanství brněnské, hodoninské, litovelské a novojičínské, při nichž opraveno pak % Němců na 12·06, 10·06, 39·10 a 56·95).

Dále poukázati třeba na to, že v okrese lipnickém zařazena byla obec Velké Lazníky s 596 ob. zřejmým omylem (přeměnou